Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2011, sp. zn. 29 Cdo 4704/2010, ECLI:CZ:NS:2011:29.CDO.4704.2010.1

Číslo: 81/2012

Právní věta:

Popření pohledávky konkursního věřitele správcem konkursní podstaty co do požadované sazby úroku z prodlení umožňuje soudu, aby – shledá-li výhradu neplatnosti ujednání o sazbě úroku z prodlení důvodnou – žalobu o určení pravosti pohledávky zamítl (jen) v rozsahu, v němž požadovaná sazba úroku z prodlení převyšovala zákonnou sazbu úroku z prodlení.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2011

Spisová značka: 29 Cdo 4704/2010

Číslo rozhodnutí: 81

Číslo sešitu: 6

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Konkurs, Úroky z prodlení

Předpisy: § 121 odst. 3 obč. zák.
§ 23 ZKV
§ 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř.
§ 24 ZKV

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

K r a j s k ý s o u d v Brně, poté, co usnesením ze dne 14. 9. 2009, ve znění usnesení ze dne 26. 11. 2009, schválil smír účastníků ve znění:

> *I. „Určuje se, že pohledávka žalobce J. R. za úpadcem ve výši 6 605 000 Kč je po právu. Důvodem této pohledávky je nárok žalobce na zaplacení úplaty za postoupení pohledávek, které postoupil úpadci smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 19. 9. 2003, částka činí jistinu pohledávky“;*
>
> *II. „Určuje se, že pohledávka žalobce R. N. za úpadcem ve výši 3 960 000 Kč je po právu. Důvodem této pohledávky je nárok žalobce na zaplacení úplaty za postoupení pohledávek, které postoupil úpadci smlouvou o postoupení pohledávky ze dne 19. 9. 2003, částka činí jistinu postupované pohledávky“;*

III. „Úroky z prodlení zůstaly mezi stranami sporné a budou předmětem dalšího řízení," rozsudkem ze dne 15. 10. 2009, ve znění usnesení ze dne 9. 3. 2010, určil, že J. R. má za úpadcem pohledávku z titulu úroků z prodlení ve výši 1 607 326,75 Kč, a to z důvodu prodlení s úhradou pohledávky ve výši 6 605 000 Kč, která vznikla na základě smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené dne 19. 9. 2003 mezi žalobcem a úpadcem, a žalobce R. N. má za úpadcem pohledávku z titulu úroků z prodlení ve výši 963 666 Kč, a to z důvodu prodlení s úhradou částky 3 960 000 Kč, která vznikla ze smlouvy o postoupení pohledávky uzavřené mezi tímto žalobcem a úpadcem dne 19. 9. 2003.

V r c h n í s o u d v Olomouci k odvolání žalovaného rozsudkem ze dne 28. 6. 2010 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil.

Odvolací soud – cituje ustanovení § 23 odst. 1, 2 a 4 zákona č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (dále jen „ZKV") a odkazuje na ustanovení § 42 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu a ustanovení § 121 odst. 3 a § 517 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku – přitakal závěru soudu prvního stupně ohledně důvodnosti žaloby.

Přitom zdůraznil, že žalovaný jako správce konkursní podstaty popřel nevykonatelné pohledávky obou žalobců co do jejich pravosti, neboť „namítl neexistenci pohledávek z důvodu jejich úhrady (zaplacení)". Vycházeje z rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 24. 5. 2001, sp. zn. 32 Cdo 1726/98, uveřejněného pod číslem 76/2002 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek (dále jen „R 76/2002"), dále uzavřel, že popření pohledávky přihlášené do konkursu je procesním úkonem, přičemž popírá-li konkursní věřitel nebo správce konkursní podstaty výši pohledávky nebo její pořadí, musí uvést, jak vysoká je podle něj přihlášená pohledávka, popř. jaké pořadí má pohledávka v konkursu mít. Neobsahuje-li popření výše pohledávky tvrzení o skutečné výši pohledávky, není tento procesní úkon perfektní a nemůže vyvolat zamýšlené procesní účinky. Popření pravosti pohledávky umožňuje soudu ve sporu o určení pohledávky zkoumat pouze základ nároku, nikoli již její výši nebo pořadí. Pro závěr o tom, zda byla popřena nejen pravost, nýbrž i výše, případně pořadí pohledávky, je určující obsah popření (jeho důvody) v podobě zachycené v protokolu o přezkumném jednání nebo v seznamu přihlášených pohledávek, který tvoří součást tohoto protokolu. Popření pohledávky lze učinit jako eventuální procesní úkon, tedy popírající popře pravost pohledávky a pro případ, že toto popření nebude shledáno důvodným, popírá i výši pohledávky, případně její pořadí.

V situaci, kdy žalovaný účinně popřel jen pravost pohledávky žalobců a „v průběhu řízení byl mezi účastníky ohledně základu nároku uzavřen smír, neboť se v něm účastníci dohodli na určení pohledávek žalobců co do jistiny", je – pokračoval odvolací soud – nárok žalobců „na zaplacení úroků z prodlení z důvodu prodlení jednotlivých splátek ceny za postoupení pohledávek zcela jednoznačně dán". Vzhledem k tomu, že žalovaný popřel pravost pohledávek žalobců, nebyl soud oprávněn v řízení zkoumat „výši žalobci požadovaných úroků z prodlení jako příslušenství pohledávky, nikoliv samotné pohledávky". Z tohoto důvodu je nerozhodné, zda žalobci požadují zákonné úroky z prodlení nebo smluvené úroky z prodlení, byť sjednané ve smlouvě o postoupení pohledávky v rozporu s kogentní úpravou obsaženou v ustanovení § 517 odst. 2 obč. zák.

Konečně odvolací soud neshledal důvodnou námitku žalovaného, podle níž „skutková tvrzení na zaplacení jistiny a co do vzniku nároku na zaplacení příslušenství pohledávky jsou zcela rozdílná, a proto jde o samostatné pohledávky, u kterých je třeba jejich nárok zkoumat samostatně". Nárok na zaplacení příslušenství pohledávky – v daném případě úroků z prodlení – je skutkově odůvodněn prodlením dlužníka s plněním jeho povinnosti zaplatit peněžitý dluh (jistinu) ve lhůtě tak, jak má tuto povinnost sjednánu ve smlouvě. Prodlení s plněním této povinnosti má jednak za následek změnu práv věřitele a povinností dlužníka (z téhož závazkového vztahu) v tom směru, že dlužníkovi ke stávající povinnosti k zaplacení původního peněžitého dluhu přibývá další povinnost zaplatit úroky z prodlení jako příslušenství pohledávky, tedy nevzniká mu nový samostatný závazek.

Proti rozsudkům soudů nižších stupňů podal žalovaný dovolání, které má za přípustné podle § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř., namítaje existenci dovolacího důvodu podle ustanovení § 241a odst. 2 písm. b) o. s. ř., tj. že rozhodnutí spočívají na nesprávném právním posouzení věci.

Dovolatel akcentuje, že pro přijetí závěru o tom, zda byla popřena nejen pravost, nýbrž i výše, případně pořadí pohledávky, je určující obsah popření (jeho důvody) v podobě zachycené v protokolu o přezkumném jednání nebo v seznamu přihlášených pohledávek, který tvoří součást tohoto protokolu. Jelikož v seznamu přihlášených pohledávek bylo uvedeno stanovisko správce konkursní podstaty ve znění: „popírá zcela, popírá nárok", lze dovodit, že pohledávka byla popřena nejen co do nároku, ale „de facto co do výše a jeho právního důvodu, tj. zcela". Přitom správce konkursní podstaty vycházel z toho, že pohledávka sice existovala, avšak byla v plné výši uhrazena, což vyplývalo z účetnictví úpadce.

Proto požaduje, aby Nejvyšší soud rozhodnutí soudů nižších stupňů zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

Žalobci považují rozhodnutí odvolacího soudu za věcně správné a navrhují, aby dovolání bylo jako nepřípustné (popř. opožděné) odmítnuto, respektive jako nedůvodné zamítnuto.

N e j v y š š í s o u d řízení o dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně zastavil. Rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

Z o d ů v o d n ě n í :

Řízení o „dovolání" proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 15. 10. 2009, ve znění opravného usnesení ze dne 9. 3. 2010, Nejvyšší soud podle ustanovení § 104 odst. 1 o. s. ř. zastavil, jelikož dovolání proti rozhodnutí soudu prvního stupně podat nelze (není dána funkční příslušnost soudu k projednání takového dovolání – srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 265/2003, uveřejněné pod číslem 47/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

Jak je zřejmé z obsahu spisu, dovoláním napadený rozsudek Vrchního soudu v Olomouci byl žalovanému doručen 11. 8. 2010, přičemž žalovaný proti tomuto rozhodnutí podal dovolání, které bylo doručeno osobně soudu prvního stupně dne 7. 10. 2010, a následně znovu podáním učiněným na poště dne 11. 10. 2010. Dovolání tak bylo podáno ve lhůtě určené ustanovením § 240 odst. 1 o. s. ř.

Dovolání žalovaného Nejvyšší soud shledává přípustným podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) o. s. ř. i důvodným.

Právní posouzení věci je obecně nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Podle ustanovení § 23 ZKV pohledávka se pokládá za zjištěnou, byla-li uznána správcem a nebyla-li popřena žádným z konkursních věřitelů. Popření pohledávky úpadcem se poznamená v seznamu přihlášených pohledávek, ale nemá pro zjištění pohledávky význam (odstavec 1). Konkursní věřitelé nevykonatelných pohledávek, které zůstaly sporné co do pravosti, výše nebo pořadí, mohou se domáhat určení svého práva; žalobu musí podat u soudu, který prohlásil konkurs, proti popírajícím konkursním věřitelům i správci; smějí se v ní dovolávat jen právního důvodu uvedeného v přihlášce nebo při přezkumném jednání a pohledávku mohou uplatnit jen do výše v ní uvedené. O pořadí pohledávky rozhoduje vždy soud (odstavec 2). K uplatnění popřené nevykonatelné pohledávky stanoví správce konkursnímu věřiteli, jehož nevykonatelná pohledávka byla popřena, 30denní lhůtu s poučením, že při zmeškání lhůty nelze k popřené nevykonatelné pohledávce nadále přihlížet

(odstavec 4).

Podle ustanovení § 24 ZKV správce je oprávněn popřít nevykonatelný nárok přihlášený konkursním věřitelem, výši nároku nebo jeho právní důvod. O tom správce vyrozumí konkursního věřitele, o jehož nárok jde, a současně ho vyzve, aby svůj nárok, jeho výši nebo právní důvod uplatnil do třiceti dnů u soudu, který prohlásil konkurs, s tím, že jinak nelze k popřenému nevykonatelnému nároku, jeho výši nebo právnímu důvodu přihlížet (odstavec 1). Popře-li pohledávku pouze správce a nebyla-li pohledávka popřena žádným z konkursních věřitelů, může ji i po skončeném přezkumném jednání správce dodatečně písemně uznat vůči konkursnímu soudu. Dodatečným uznáním správce se taková pohledávka nadále pokládá za zjištěnou; o tom soud vydá usnesení, proti němuž není odvolání přípustné; usnesení se doručí správci a konkursnímu věřiteli, jehož pohledávku správce dodatečně uznal.

Otázkou výkladu ustanovení § 23 a § 24 ZKV se Nejvyšší soud – jak správně uvedl odvolací soud – zabýval již v R 76/2002. V něm formuloval a odůvodnil závěr, podle něhož popření pohledávky přihlášené do konkursu je procesním úkonem, pro nějž přiměřeně platí ustanovení § 42 odst. 4 o. s. ř. Popírá-li konkursní věřitel nebo správce konkursní podstaty výši pohledávky nebo její pořadí, musí uvést, jak vysoká je podle něj přihlášená pohledávka, popř. jaké pořadí má pohledávka v konkursu mít; jinak popření pohledávky nemůže vyvolat zamýšlené procesní účinky. Popřít pravost, výši nebo pořadí pohledávky lze i eventuálním procesním úkonem. Popření pravosti pohledávky umožňuje soudu ve sporu o určení pravosti pohledávky zkoumat pouze základ nároku, nikoli již jeho výši nebo pořadí. Pro závěr o tom, zda byla popřena nejen pravost, nýbrž i výše, případně pořadí pohledávky, je určující obsah popření (jeho důvodu) v podobě zachycené v protokolu o přezkumném jednání nebo v seznamu přihlášených pohledávek, který tvoří součást tohoto protokolu.

Shora uvedené závěry, s nimiž je rozhodnutí odvolacího soudu v souladu, dále v době po rozhodnutí odvolacího soudu Nejvyšší soud doplnil v rozsudku ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1206/2009, ve kterém uzavřel, že popře-li správce konkursní podstaty v konkursu vedeném podle zákona č. 328/1991 Sb. pouze pravost nevykonatelné pohledávky proto, že zanikla započtením, a vyjde-li v řízení o žalobě, kterou se konkursní věřitel domáhá určení pravosti takové pohledávky, najevo, že pohledávka započtením zanikla jen zčásti, nebrání skutečnost, že nebyla popřena i výše pohledávky, soudu v tom, aby v příslušném rozsahu žalobu zčásti zamítl.

Promítnuto do poměrů dané věci, jakkoliv u třetího přezkumného jednání dne 15. 5. 2007 správce konkursní podstaty popřel pohledávky obou žalobců sestávající z jistiny (úplaty za postoupení pohledávek) a úroků z prodlení (srov. popření správcem konkursní podstaty způsobem „…popírá zcela; popírá nárok“, když pohledávka byla zcela uhrazena), nelze přehlédnout, že podáním došlým soudu prvního stupně 24. 7. 2008 (tj. před prvním jednáním ve věci) žalovaný odůvodnil své popření, jde-li o přihlášené příslušenství z titulu smluvně sjednaných úroků z prodlení, tak, že „ujednání o úrocích z prodlení ve výši 0,05 % z dlužné částky za každý den prodlení, které je součástí postupních smluv, je absolutně neplatné podle ustanovení § 39 obč. zák.; v rámci smluvního vztahu, který se řídí občanským zákoníkem, totiž nelze sjednat úrok z prodlení, neboť ustanovení § 517 odst. 2 obč. zák. je ustanovením kogentním a nelze se od něj odchýlit“.

Otázkou příslušenství pohledávky a výkladem ustanovením § 121 odst. 3 obč. zák. se pak Nejvyšší soud mimo jiné zabýval v rozsudku velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia ze dne 24. 3. 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002, uveřejněném pod číslem 5/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. V něm mimo jiné zdůraznil, že peněžitý závazkový právní vztah je právní teorií obecně pojímán buď jako hlavní nebo vedlejší. Hlavním závazkovým právním vztahem je peněžitý závazkový právní vztah tehdy, jestliže jeho kauza směřuje přímo k zaplacení, resp. k získání určité částky peněz. Vedlejším a akcesorickým peněžitým závazkovým právním vztahem je závazkový právní vztah úrokový, který vzniká pouze tehdy, jestliže mezi účastníky existuje peněžitý závazkový právní vztah

hlavní. Úrokovým závazkovým právním vztahem je závazek (smluvní nebo zákonný) zaplatit věřiteli určitou poměrnou část (zpravidla určenou procentní sazbou) peněžitého závazku hlavního. Občanský zákoník (a v návaznosti na něj i obchodní zákoník) rozeznává úroky a úroky z prodlení. Úroky z prodlení mají povahu sankce (sankční úroky) za prodlení dlužníka se splněním závazku (§ 517 odst. 2 obč. zák.). Platí se vedle vlastního plnění stanoveným procentem z té části dluhu, s níž je dlužník v prodlení (shodně srov. např. Knapp, V. a kolektiv: Občanské právo hmotné. Svazek II. Vydání první. Kodex Praha 1995, str. 74-75, a ze starší literatury např. Lazar, J. – Švestka, J. a kolektiv: Občanské právo hmotné. Svazek II., Vydání první. Panorama Praha 1987, str. 17). Prodlení dlužníka s plněním závazku má ze zákona za následek obsahovou změnu práv věřitele a povinností dlužníka, respektive jejich doplnění novými právy a povinnostmi. Prodlením tedy nastává ze zákona změna obsahu právního poměru [tím, že vedle trvající povinnosti splnit závazek, vznikají i nová (další) práva a povinnosti], bez ohledu na to, zda dlužník prodlení zavinil.

Skutečnost, že věřiteli v případě prodlení dlužníka s plněním peněžitého dluhu vzniká právo požadovat od dlužníka vedle plnění i úroky z prodlení (není-li povinen platit poplatek z prodlení), je přitom zásadní i pro posouzení důsledků popření pohledávky žalobců správcem konkursní podstaty, k němuž došlo u třetího přezkumného jednání a jehož důvody byly dále doplněny shora zmíněným podáním.

Vzniklo-li již žalobcům v důsledku prodlení úpadce s plněním peněžitého závazku ze zákona právo na úroky z prodlení, má rozlišení mezi tzv. smluvním úrokem z prodlení a tzv. zákonným úrokem z prodlení význam pouze z hlediska určení výše (sazby) úroku z prodlení a nikoliv z hlediska základu tohoto nároku.

Odvolací soud tak sice správně uzavřel, že si smluvní strany ve smlouvách o postoupení pohledávky nemohly platně dohodnout výši úroku z prodlení (k tomu srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 3. 2005, sp. zn. 33 Odo 1117/2003, uveřejněný pod číslem 26/2006 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, který obstál i v ústavní rovině, když ústavní stížnost proti němu podanou Ústavní soud usnesením ze dne 20. 12. 2005, sp. zn. I. ÚS 369/05, odmítl), nicméně nedocenil právě to, že popření pohledávek žalobců správcem konkursní podstaty co do „pravosti smluvního úroku z prodlení“ (rozuměj co do požadované sazby úroku z prodlení) umožňovalo soudu (v intencích závěrů formulovaných v rozsudku sp. zn. 29 Cdo 1206/2009), aby – shledá-li výhradu neplatnosti ujednání o sazbě úroku z prodlení důvodnou – žalobu o určení pravosti pohledávky zamítl (jen) v rozsahu, v němž požadovaná sazba úroku z prodlení převyšovala zákonnou sazbu úroku z prodlení. Přitom nelze přehlédnout, že žalobci na popření pohledávky co do „smluvního úroku z prodlení“ reagovali podáními ze dne 5. 5. 2009, ve kterých „z opatrnosti“ vyčíslili (kapitalizovali) úroky z prodlení dle nařízení vlády č. 142/1994 Sb.

Jelikož právní posouzení věci odvolacím soudem není správné, Nejvyšší soud rozhodnutí odvolacího soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 2 o. s. ř.).